

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ВИМІРЮВАННЯ

У статті подано визначення поняття «економічна безпека держави», розглянуто можливості вимірювання її показників. Наголошено, що в наш час велике значення має розробка універсальних підходів до виміру економічної безпеки з метою реальної оцінки цього стратегічно важливого показника.

Ключові слова: економічна безпека, рівень безпеки, методика, індикатори, вимірювання.

Трансформування економіки України наприкінці другого тисячоліття, протягом 18 років її незалежності залишається вкрай складним. Глобальні аспекти еволюції людства, масштаби і швидкість змін у світогосподарському просторі, революційні перетворення в економіках окремих країн і міждержавних співтовариств – з одного боку, і українські реалії псевдоринкового реформування та нестабільні параметри розвитку вітчизняної економіки – з іншого, визначають цей стан. Сьогодні, як ніколи, зростає актуальність проблеми економічної безпеки України, що є одним з найважливіших національних пріоритетів, гарантією державної незалежності України, умовою її прогресивного, мирного економічного розвитку й добробуту громадян. Після розпаду СРСР та здобуття незалежності у 1991 році Україна розпочала вибудовувати власну економічну систему, поступово переходячи від планового до ринкового типу. Протягом всього шляху перетворень (з 1991 року) існувало та існує багато проблем економічного та соціального характеру, які досить сильно впливають на стан економічної безпеки, зокрема реструктуризація та хаотичне реформування галузей промисловості, неконтрольовані приватизаційні процеси, величезні зовнішні кредити, руйнування усталених зв'язків та традицій в освіті, медицині, культурі та правоохоронній системі призвели до таких негативних явищ, як: занепад виробництва, збільшення залежності від інших держав та міжнародних організацій, некерована інфляція, зuboження населення, відплив умів, погіршення демографічної ситуації.

Все вищеописане впливає на стан економічної безпеки держави – комплексного показника, який потребує наукових підходів до вимірювання.

До середини ХХ ст. проблема економічної безпеки як комплексного економіко-політичного явища в науковій теорії не піднімалася. Не зустрічалося і самого поняття «економічна безпека», хоча проблеми безпеки, що розглядалися переважно у зв'язку із зовнішньою загрозою, особливо військовою, існували завжди. Пік інтересу до проблеми наукового осмислення економічної безпеки на Заході припадає на кінець 80-х – початок 90-х років минулого століття. Це пояснюється валютною і структурною кризою 70-х років, борговою кризою 80-х років, і, зрештою, розпадом СРСР на початку 90-х років ХХ ст., що привели до більшої відкритості національних економік, економічної інтеграції, яка супроводжувалася зростанням не просто залежності, а взаємозалежності між державами, посиленням

глобалізації світової економіки [15].

У таких умовах одним із ключових завдань багатьох країн світу стало забезпечення національної безпеки на основі сучасних поглядів на цю проблему. Саме тому в нашому дослідженні використовувався досвід учених, які розробляли методологічні підходи до оцінки рівня національної безпеки та її видів. Опрацюванням питань застосування кількісних методів у загальній теорії національної безпеки займаються такі вчені, як П. Р. Белов, А. А. Прохожев. Питаннями застосування кількісних методів у сфері військової безпеки – В. М. Баринькин, Е. Р. Шевельов. У сфері екологічної безпеки – В. А. Владимиров, Ю. Л. Воробйов, Р. Р. Малинецький, Н. А. Махутов, С. Р. Харченко та інші вчені.

Питання методології і розробки різних аспектів застосування кількісних методів для конкретних досліджень з проблем економічної безпеки, оцінки рівня економічної безпеки у різному ступені деталізації знайшли відображення у дослідженнях С. Ю. Глазьева,

В. А. Дворянкова, Е. А. Олейникова, Н. Н. Потрубача, А. А. Прохожева, Т. В. Сиучевої, В. К. Сенчагова та ін..

Розробкою питань економічної безпеки регіонів і застосування різних кількісних методів її вимірювання займаються С. Афонцева, І. Ф. Гнибіденка, Я. Жаліло, В. Ліпкан, В. Піроженко, в яких автори прагнуть уточнити і узагальнити концепцію безпеки, визначити її межі, надати чіткості стратегічним аспектам економічної безпеки України.

Таким чином, у науковій літературі існують різні погляди на проблему виміру рівня економічної безпеки, що потребує їх осмислення та систематизації.

Метою цієї статті є аналіз сучасних підходів до трактування поняття «економічна безпека» та вимірювання її рівня.

Аналіз засвідчує, що в науковій літературі наведено визначення безпеки як стану, при якому будь-який суб'єкт надійно захищений і не підлягає негативному впливу будь-яких факторів. У широкому науковому розумінні під безпекою розуміється захищеність природно-фізіологічних, соціально-економічних, ідеально-духовних та ситуативних потреб у ресурсах, технологіях, інформації та моральних ідеалах, необхідних для життєдіяльності та розвитку населення.

У монографічній праці [2, с. 23] цей термін трактується як «стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечуються гарантований захист національних інтересів, соціальна спрямованість політики, достатній оборонний потенціал навіть при

несприятливих умовах розвитку внутрішніх та зовнішніх процесів». Розвиваючи ідею захисту національних інтересів, слід апелювати до погляду групи відомих вітчизняних вчених [2, с. 88], які розглядають економічну безпеку як наслідок глобалізації, крізь призму забезпечення міжнародної безпеки. У науковій праці російської академії ім. Г. В. Плеханова «Основи економічної безпеки» [12, с. 16] воно подається як «стан, у якому народ (через державу) може суверенно, без втручання і тиску ззовні, визначити шляхи і форми свого економічного розвитку». У редакції Національного інституту стратегічних досліджень України [16, с. 27] під безпекою мається на увазі, насамперед, захищеність країни від наявних чи потенційно можливих загроз.

Зі свого боку вважаємо, що економічна безпека – це стан держави, за яким вона забезпечена можливістю створення і розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та в зростанні добробуту її мешканців.

Економічна безпека держави складає комплексну систему, що створюється завдяки виконанню визначеної кількості дій. Сама по собі вона теж має багато відгалужень (напрямків): демографічний,

екологічний, ресурсний, продовольчий, енергетичний, інформаційний та інші.

Економічна безпека має як власний об'єкт вивчення — економічну систему країни, так і об'єкти, що знаходяться на перетині та у взаємному інтегруванні з іншими можливими сферами діяльності держави: воєнною, соціальною, політичною, інформаційною і т. ін.

Вважаємо, що сутність економічної безпеки можна визначити як такий стан економіки і інститутів влади, при якому забезпечується гарантований захист національних інтересів, соціально спрямований розвиток країни загалом, достатній оборонний потенціал навіть при найбільш неприємних умовах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів. Важливо підкреслити, що економічна безпека не є якоюсь абстрактною теоретичною конструкцією. Захищеність національних інтересів забезпечується готовністю і здатністю інститутів влади створювати механізми реалізації і захисту інтересів розвитку вітчизняної економіки, підтримки соціально-політичної стабільності суспільства.

Саме з таких позицій доцільно розглядати поняття «економічна безпека» у правовому полі України (див. табл. 1).

Таблиця 1. Періодизація розвитку нормативного забезпечення економічної безпеки в Україні

Дата	Нормативний документ	Основні положення
28.06.1996	Конституція України [18]	Запроваджено до нормативної лексики поняття «економічна безпека»; визначено, що забезпечення економічної безпеки (поряд із захистом суверенітету і територіальної цілісності України) є найважливішою функцією держави і справою всього українського народу
16.01.1997	Концепція (основи державної політики) національної безпеки України [9]	Зазначено, що самозбереження і прогресивний розвиток України як суверенної держави залежать від здійснення цілеспрямованої політики щодо захисту її національних інтересів. Визначено сутність поняття «національна безпека», основні об'єкти національної безпеки та принципи її забезпечення; окреслено сутність та пріоритетні національні інтереси України, визначено основні загрози національній безпеці України, у т. ч. - в економічній сфері; окреслено основні напрями державної політики національної безпеки України
06.03.1998	Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» [6]	Визначено правові засади організації та діяльності Ради національної безпеки і оборони України, її склад, структуру, компетенцію і функції
19.06.2003	Закон України «Про основи національної безпеки України» [5]	Визначено основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності. Подано визначення термінів «національна безпека», «національні інтереси», «загрози національній безпеці»; визначено правову основу національної безпеки, об'єкти національної безпеки, суб'єкти, їх функції та принципи забезпечення національної безпеки; окреслено пріоритетні національні інтереси та загрози національним інтересам і національній безпеці України; визначено основні напрями державної політики з питань національної безпеки
12.02.2007	Стратегія національної безпеки України [14]	Зазначено, що подальший розвиток і захист найвагоміших здобутків України потребує чіткої визначеності держави у стратегічних пріоритетах і цілях, які мають відповідати викликам і загрозам XXI ст., її взаємодії з сучасними системами міжнародної і регіональної безпеки. Визначено принципи, пріоритетні цілі, завдання та механізми забезпечення життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз; конкретизовано засади політики держави у сфері національної безпеки, у тому числі щодо забезпечення прийнятого рівня економічної безпеки
02.03.2007	Методика розрахунку рівня економічної безпеки України [11]	Визначено специфічний понятійний апарат з використанням невластивих класичній економічній науці термінів: «економічна безпека», «загрози економічній безпеці», «критерії економічної безпеки», «індикатори економічної безпеки», її порогові значення.

Слід наголосити, що в обраному аспекті безпека системи. Такі поширені означення безпеки, як розглядається як характеристика саме певного стану «відсутність небезпеки (загроз)», «(спроможність

забезпечувати) захищеність інтересів» тощо, характеризують різні аспекти стану, статичних параметрів соціально-економічної системи. За такого підходу динамічні параметри системи (розвиток, його сталість тощо) розглядаються як такі, що відображені у статичних параметрах стану у вигляді характеристик потенційних можливостей системи. Наприклад, серед поширених у нас макроекономічних показників безпеки, запропонованих російським економістом та політиком С. Глазєвим [1], наявний статичний показник «рівень ВВП» та відсутній динамічний показник «фактичний та очікуваний темп зростання ВВП».

Проаналізуємо термінологію, яка застосовується у зв'язку з аналізом явища безпеки, у тому числі соціальної та економічної.

Поняття «критерії економічної безпеки» використовується при оцінці наявного рівня безпеки. Воно розуміється як «оцінка стану економіки з точки зору найважливіших процесів, що відображають суть економічної безпеки» [7, с. 36], «дотримання відтворювальних пропорцій, розвиненість механізмів, відповідальних за економічне відтворення, наявність умов для еквівалентного обміну в економічній системі» [4], «здатність... економіки зберігати... критичний рівень суспільного відтворення в умовах критичного зменшення (припинення) поставок ресурсів... або кризових ситуацій...» [3, с. 14]. На думку російського науковця Д. Гордієнка, економічна безпека держави визначається, насамперед, станом продуктивних сил і соціально-економічних відносин, масштабами використання досягнень науково-технічного прогресу у господарстві країни, структурою зовнішньоекономічних зв'язків. Тому можна стверджувати, що матеріальну основу економічної безпеки держави становлять розвинені продуктивні сили, здатні забезпечити розширене відтворення й цивілізоване життя громадян. Д. Гордієнко вважає, що до основних факторів економічної безпеки країни також належать: її географічне розташування; запаси природних ресурсів; промисловий і сільськогосподарський потенціал; ступінь соціально-демографічного розвитку й, нарешті, якість державного керівництва [17].

Можна бачити, що наведені тлумачення є, по-перше, дещо різноплановими та, по-друге, досить абстрактними для того, аби бути прийнятними для точного аналізу рівня безпеки. Крім того, межа між цим поняттям та усталеною категорією «показники (індикатори) безпеки» є дуже умовною. Тому пропонуємо цілком інший варіант вживання вказаного поняття, який, проте, є більш конкретним та аналітично продуктивним.

Поняття «критерізація безпеки» варто розглядати як визначену за суб'єктивною позицією дослідника пріоритетність інтересів, загроз, показників та їх порогових значень щодо їх урахування у процесі оцінки стану системи, тобто рівня її безпеки. Іншими словами, критерізація відбувається, коли визначено відносно об'єктивний перелік загроз (інтересів, показників стану системи). Вона полягає у ранжуванні позицій цього переліку за їх відносною важливістю, абстрагуванні від найменш визначальних елементів, оскільки врахувати всі фактори у будь-якому аналізі неможливо. Математично це виражається у наданні кожному показнику безпеки певної питомої ваги, вагового коефіцієнта, який застосовуватиметься при підрахунку агрегованих індексів безпеки. В основу критерізації, отже, покладено суб'єктивний експертний метод

формалізації оцінок безпеки. Факт проникнення суб'єктивних підходів у площину об'єктивної оцінки розглянутих альтернатив, що лежить в основі методології експертних методів, покликаний забезпечити більш точне і адекватне відображення властивостей і ознак оцінюваного об'єкта. Особливе значення експертні методи починають грати в умовах нестабільної економіки, коли ступінь невизначеності в результаті різних соціально-економічних ситуацій стає все більш значущим.

Як правило, експертні методи використовуються для аналізу об'єктів, оцінка яких не підлягає однозначній інтерпретації, заснованій на принципах математичної формалізації. Відсутність достовірної інформації про об'єкт або її неповнота також сприяють зверненням до використання праці експертів [13].

Відійшовши від методології цієї проблеми, зазначимо, що, наскільки нам відомо, критерізацію оцінок глобалізаційних факторів безпеки в Україні поки що не здійснено, визначено тільки загальну економічну складову національної безпеки [11].

У нормативно-правових актах немає ранжування індикаторів інших напрямів безпеки – військової, політичної, соціокультурної, інформаційної тощо.

Зазначимо, що на сьогодні ученими, що працюють у сфері теорії національної безпеки, пропонуються різні підходи, які претендують стати загальними методологічними підходами або методами дослідження національної безпеки. Сьогодні в нашій країні можна виокремити два основних напрями у розробці методів кількісної оцінки рівня економічної безпеки.

Згідно з першим можна вирішувати це завдання шляхом визначення так званих граничних значень деякого набору соціально-економічних показників.

Другий підхід до оцінки рівня національної безпеки заснований на розробці методів оцінки ступеня небезпеки загроз безпеки або рівня їхньої реалізації. Другий підхід орієнтований на оцінку одного з найважливіших елементів системи безпеки – потенційних і реальних загроз. Однак ці підходи не дозволяють вирішити завдання оцінки рівня безпеки через відрив загроз від інтересів.

В Україні для оцінки рівня безпеки на національному рівні обраний інший підхід.

У «Методиці розрахунку рівня економічної безпеки України» наведено визначення зовнішньоекономічної безпеки як стану відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників та створення сприятливих умов розвитку економіки завдяки її активній участі у світовому розподілі праці [11].

Вважаємо, що в умовах глобалізації це визначення доцільно доповнити, визначивши поняття «зовнішньоекономічна безпека» як динамічну характеристику, яка змінюється під впливом факторів зовнішньої глобальної економічної системи і може бути описана як сумарний показник різних за своє економічною та політичною природою факторів, які об'єктивно функціонують у глобалізованому середовищі.

Звертаючись до історії цього питання, хочемо зазначити, що у 1963 р. Девідом Стінгером був уведений комбінований якісний показник національних можливостей, розроблений у межах наукового проекту, спрямованого на розробку нових кількісних критеріїв

оцінки ефективності міжнародної діяльності. Показник містив у собі три ряди параметрів, які дозволяють прогнозувати національні можливості на близьку, середньострокову й довгострокову перспективу.

Параметри короткострокової перспективи відображали військовою міццю, що уміщує військові витрати, кількість особового складу, середньострокова перспектива визначалася рівнем виробничої діяльності (виробництвом чавуну й сталі, споживанням електроенергії), а довгострокова перспектива – демографічними факторами (населення, рівень урбанізації). У 1965 р. професор фізики берлінського технічного університету Вільгельм Фукс увів різноманітний коефіцієнт, який дозволяв виводити якісний показник національної моці на основі трьох субнаціональних змінних – чисельності населення, продукції енергії і продукції сталі, що відображають матеріальні (кількісні) показники. Водночас облік якісних показників не передбачався зовсім [8].

У 1975 р. своє рівняння з розрахунку «підтверженої» національної моці, яке деякі зарубіжні дослідники відносять до першої спроби обчислити комплексну міць держави, запропонував Рей Клайн. Показники населення й території, економічних можливостей, військової моці відображають вплив на міць держави об'єктивних, тобто кількісних факторів, коефіцієнт національної стратегії й воля стосовно досягнення цілей національної стратегії – суб'єктивні, тобто якісні фактори.

Розвиток запропонованого методу далі був продовжений Ешлі Теллісом і іншими вченими з корпорації RAND. Власне сама робота була ініційована наприкінці минулого століття. Тоді розвідкою США було ініційовано проведення дослідження впливу змін, що відбуваються у світі, геополітичної обстановки, соціальної і технічної складової на стан і формування національної моці держави.

Подібна постановка завдання була обумовлена недосконалістю існуючих методик і підходів. Як приклад, називалися СРСР і Ірак. Перший, за більшістю показників, що застосовувалися в той час, мав високі можливості, але розпався через внутрішні проблеми, другий також мав досить високий рівень сукупного показника національної моці, але не пройшов перевірку війною [8].

Ці приклади й дозволили припустити, що, крім таких загальноприйнятих показників національної моці як ВВП, рівень щорічного економічного зростання й інших, повинні розглядатися більш широкі питання, наприклад, здатність країни до впровадження інновацій, стан внутрішньої економіки, соціальних інститутів, відносин у ланці держава-суспільство, якість освіти, науки тощо. Проте якого-небудь розрахункового рівняння або результатів підрахунку порівняння міжнародних показників авторським колективом запропоновано не було.

Пізніше рівняння Рея Клайна було модифіковано японською науковою школою. Наприклад, до коефіцієнта, що відображав кількість населення і розмір території, був доданий рівень володіння природними ресурсами. Економічні можливості уміщували вже валовий національний продукт, а також його щорічне зростання, рівень промислового виробництва, розвиток сільського господарства і бізнесу. Крім того, до вираження були додані можливості по внутрішній і зовнішньополітичній

діяльності. Проте і цей підхід зазнав серйозної критики з боку наукового

співтовариства. Зокрема серед недоліків називали обмеженість запропонованих для оцінки показників і навіть їхня антинауковість.

Разом з тим основними недоліками таких статичних методик є труднощі збирання статистичних даних, що дають можливість реально оцінити якість показників економічної безпеки, також у всіх методах і підходах такі показники, як володіння запасами природних ресурсів і географічне розташування країни, одержали вагові коефіцієнти майже у 1,5 рази нижче дипломатичних і в чотири рази нижче економічних можливостей, оскільки такі оцінки завжди мають суб'єктивний характер [8].

На думку багатьох вітчизняних дослідників, система показників економічної безпеки держави може містити:

- макроекономічні показники, що відображають головні, принципові риси тенденції розвитку національного господарства, такі, як обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП); частка у ВВП витрат на оборону; обсяг зовнішнього і внутрішнього боргу та ін.;
- приватні соціально-економічні показники, такі, як валовий збір зерна; частка інвестицій в основний капітал і витрат на науку в обсязі ВВП; частка машинобудування, металообробки та інноваційної продукції в загальному обсязі промислового виробництва; частка громадян із грошовими доходами нижче прожиткового мінімуму у всьому населенні країни; рівень безробіття; відношення доходів 10% найбільш забезпеченого населення до доходів 10% найменш забезпеченого (децильний коефіцієнт диференціації) та ін.;
- показники функціонального і галузевого рівня, що характеризують окремі структурні елементи економічної безпеки держави, такі, як рівень монетизації; дефіцит бюджету федерального (центрального) уряду, частка витрат на обслуговування державного боргу в загальному обсязі витрат такого бюджету; рівень інфляції; обсяг золотовалютних резервів; відношення виплат по зовнішньому боргу до обсягу річного експорту; частка продовольства, що надійшло по імпорту у загальному обсязі продовольчих ресурсів і т. ін..

У 2007 році наказом Міністерства економіки в Україні затверджена «Методика розрахунку рівня економічної безпеки України», яка має на меті «визначення рівня економічної безпеки України як головної складової національної безпеки держави і визначає перелік основних індикаторів стану економічної безпеки України, їхні оптимальні, порогові та граничні значення, а також методи розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки» [11].

Ця методика побудована на визначенні вказаної вище функціональної залежності і має відповідне математико-логічне та методологічне забезпечення.

Для зручності розрахунку в цій методиці стан економічної безпеки характеризується певними показниками – індикаторами. Кожен з індикаторів має своє граничне (найменше чи найбільше) значення. Відхилення фактичного значення індикатора від порогового свідчить про відхилення рівня економічної безпеки в той чи інший бік.

Всього у Методику включено 117 індикаторів, які характеризують той чи інший бік економічної безпеки. Власне рівень економічної безпеки держави рекомендується оцінювати методом експертного опитування і розраховувати на основі визначення інтегрального показника економічної безпеки.

Оптимальний рівень економічної безпеки держави не визначений у методиці, але з огляду на те, що рекомендується діапазон можливих значень кожного показника розбивати на п'ять інтервалів [10], можна стверджувати, що, відповідно, і сам рівень економічної безпеки рекомендується визначати за п'ятьма рівнями.

Починаючи з 2007 року, за цією методикою не було проведено жодного дослідження стану економічної безпеки, оскільки вона вимагає складних організаційних процедур з погляду залучення експертів. Проблеми виникають у зв'язку із тим, що методика задає загальний напрямок досліджень, не розкриває критеріїв відбору експертів та визначення їх кількісного складу, в методиці наведені граничні показники економічної безпеки, вагові конфіденти, але не визначається шкала, відповідно до якої експерти мають оцінювати стан економічної безпеки.

Саме тому ця методика повинна оцінюватися критично, хоча, разом із тим, можна сперечатися про недоліки і переваги цієї методики, але це вже напрацювання, яке необхідно використовувати у практиці управління на державному і регіональному рівнях для визначення, виміру та оцінки системи ризиків економічної безпеки. Вона безумовно дає можливість, після встановлення індикаторів і порогових значень рівня безпеки, використовувати їх як фундаментальну базу для

визначення впливу глобалізаційних факторів на рівень економічної безпеки України.

Отримані в такий спосіб значення показників економічної безпеки держави дозволяють судити про те, наскільки рівень захищеності національного господарства країни підвищився (або зменшився) відносно умовно прийнятого порогу й, отже, наскільки цей рівень наблизився до рівня абсолютної захищеності (або абсолютної незахищеності).

Таким чином, економічна безпека є невід'ємною складовою частиною національної безпеки. Властиво ж економічна безпека може бути представлена як стан захищеності національного господарства від зовнішніх і внутрішніх загроз, при якому забезпечується поступальний розвиток суспільства, його економічна і соціально-політична стабільність, незважаючи на наявність несприятливих зовнішніх і внутрішніх факторів.

Економічна безпека держави – складне соціально-економічне поняття, що відображає гаму постійно мінливих умов матеріального виробництва, зовнішніх і внутрішніх загроз економіці країни.

Аналіз тенденцій розвитку світогосподарських зв'язків, науково-технічних перетворень в економіці, світових інтеграційних процесів і впливу цих факторів на економічні основи національної безпеки держав світового співтовариства дозволяє окреслити основні напрями забезпечення економічної безпеки держави. При цьому очевидно, що оцінка ефективності гарантування безпеки національного господарства країни неможлива без створення ефективних методик її оцінки.

Список літератури

1. Глазьев, С. Основа обеспечения экономической безопасности страны – альтернативный реформационный курс [Текст] / С. Глазьев // *Российский экономический журнал*. – 1997. – № 1. – С. 3 - 19.
2. Глобалізація і безпека розвитку [Текст] : монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін.; керівник авт. кол. і наук. ред. О. Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2001. — 733 с.
3. Губський, Б. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення [Текст] : монографія / Б. Губський. – К., 2001. – 122 с.
4. Єрмошенко, М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення [Текст] / М. М. Єрмошенко. – К.: КНТЕУ, 2001. – 309 с.
5. Про основи національної безпеки України [Текст] : закон України // *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2003, N 39, ст. 351 237.
6. Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1998, N 35, ст.
7. Зянько, В. Глобалізація та інноваційний процес: їхній взаємовплив [Текст] / В. Зянько // *Економіка України*. – 2006. - №2. – С.8489.
8. Кондратьев А. В. «Неизмеримая» мощь страны [Електронний ресурс] / А. В. Кондратьев. – Режим доступу : <http://www.naukaxxi.ru/materials/308/>.
9. Концепція економічної безпеки України / Інститут економічного прогнозування; Кер. проекту В. М. Геєць. – К.: Логос, - 1999. – 56 с.
10. Мунтіян, В. Економічна безпека України [Текст] : монографія / В. Мунтіян. – К.: КВІШ, 1999. – 464 с.
11. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] : наказ Міністерства економіки України N 60, 02.03.2007 р. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.4251.0>
12. Основи економічної безпеки. (державна, регіон, підприємство, особа) [Текст] / під редакцією Є. А. Олійникова. – М.: ЗАТ "Бізнесшкола "Інтел-синтез", – 288 с.
13. Рой, О. М. Исследования социально-экономических и политических процессов [Електронний ресурс] : учебник для вузов / О. М. Рой. — СПб.: Питер, 2004. — 364 с. – Режим доступу : http://www.ahmerov.com/book_831_chapter_25_3.3_Metodologija_ekspertnykh_o%D1%81enok.html.
14. Про Стратегію національної безпеки України [Текст] : указ Президента України № 105/2007. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=105%2F2007>.
15. Чувардинський, О. Г. Зовнішня політика України в умовах Світової Економічної інтеграції й глобалізації [Текст] / О. Г. Чувардинський // *Економіка та держава*. – 2006. - №2. – С. 36-39.
16. Шлемко, В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення [Текст] / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К: Національний інститут стратегічних досліджень, 1997. – 144 с.
17. Экономическая безопасность России: понятие, структура, сравнительная и перспективная оценка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.csef.ru/studies/politics/projects/about_national_idea/articles/905/.

РЕЗЮМЕ

Терехов Евгений

Экономическая безопасность государства и возможности ее измерения

В статье дается определение понятию «экономическая безопасность государства», рассматривает возможности измерения ее показателей. Автор подчеркивает, что в наше время большое значение имеет разработка универсальных подходов к измерению экономической безопасности с целью реальной оценки этого стратегически важного показателя.

RESUME

Terekhov Yevgen

Economic security of the state and possibility of its measuring

The article defines the concept of "economic security".The possibility of measuring of its performance are considered. The author emphasizes that nowadays one of great importance is the development of universal approaches to the measurement of economic security in order to make a realistic assessment of this strategically important indicator.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2012 р.